

5(25)
2026
ISSN 3041-1572 Online
СУСПІЛЬСТВО ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ

УДК 378.124

https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-5(25)-873-886

Редько Ольга Іванівна кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри цифрових освітніх технологій, Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, https://orcid.org/0000-0001-6598-3026

Полухтович Тетяна Григорівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціогуманітарних технологій, Луцький національний технічний університет м. Луцьк, https://orcid.org/0000-0002-0558-2981

ТРАЄКТОРІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню питання про посилення ролі вищої освіти у вирішенні викликів сучасності, зокрема осмислення важливої категорії як педагогічна майстерність викладача для розуміння процесів забезпечення якості освіти. Визначальним є потреби соціуму в постійному оновленні знань, просуванні наукового прогресу, розвитку економіки, використанні інноваційних технологій тощо. У цьому аспекті якість вищої освіти є важливим пріоритетом, бо відповідає цілям сталого розвитку суспільства. Якість освіти залежить від професійності викладача, його педагогічної майстерності, який надає підтримку студентам у постійному досягненні позитивних результатів у навчанні, в особистому розвитку, кар'єрному зростанні, відповідаючи розумним очікуванням соціуму. Зазначено, що педагогічна майстерність – це широке поняття, що включає такі ознаки діяльності, як: гуманність, науковість, результативність, демократичність, творчість. Вміння і навички викладача визначають якісний рівень його майстерності. Сьогодні майстерність викладача реалізується через різноманітні освітні практики: проходження онлайн-курсів на спеціалізованих освітніх платформах, участь у вебінарах, тренінгах, науково-практичних конференціях, що сприяють не лише оновленню фахових знань, а й розширенню професійного кругозору, розвитку комунікативних навичок, обміну досвідом, формуванню академічної культури. Зазначено роль самоосвіти викладача в індивідуалізації траєкторії його професійного розвитку. У цьому процесі важливими є цифрові компетентності, що забезпечують ефективне використання освітнього контенту і цифрових ресурсів. Здатність до постійного саморозвитку й самоосвіти є, на переконання авторів, інтегративною характеристикою професійної компетентності викладача, що забезпечує його педагогічну майстерність, готовність до інновацій. Тенденції змін в освітньому середовищі відображаються через моделі, критерії, підходи.

Ключові слова: якість освіти, викладач, університет, педагогічна майстерність, педагогічні здібності, наукова діяльність.

Redko Olha Ivanivna PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Digital Educational Technologies, Lutsk National Technical University, Lutsk, https://orcid.org/0000-0001-6598-3026

Polukhtovich Tetiana Grygorivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Socio- humanitarian technologies of Lutsk National Tehnical University, Lutsk, https://orcid.org/0000-0002-0558-2981

TRAJECTORY OF A TEACHER'S PROFESSIONAL MASTERY

Abstract. The article is devoted to the study of the issue of strengthening the role of higher education in addressing contemporary challenges, in particular, the conceptualization of such an important category as a teacher's pedagogical mastery for understanding the processes of ensuring the quality of education. The determining factor is the needs of society for the continuous updating of knowledge, advancement of scientific progress, economic development, and the use of innovative technologies, among others. In this context, the quality of higher education is an important priority, as it corresponds to the goals of sustainable societal development. The quality of education depends on the professionalism of the teacher and their pedagogical mastery, which provides support to students in achieving positive learning outcomes, personal development, and career growth, while meeting the reasonable expectations of society. It is noted that pedagogical mastery is a broad concept that includes such characteristics of activity as humanism, scientific validity, effectiveness, democracy, and creativity. The teacher's knowledge and skills determine the qualitative level of their mastery.

Today, a teacher's mastery is realized through various educational practices: completing online courses on specialized educational platforms, participating in webinars, trainings, and scientific-practical conferences. These activities contribute not only to updating professional knowledge but also to expanding professional outlook, developing communication skills, exchanging experience, and forming academic culture. The role of a teacher's self-education in the individualization of the trajectory of their professional development is emphasized. In this process, digital competencies are important, as they ensure the effective use of educational content and digital resources. The ability for continuous self-development and self-education is, according to the authors, an integrative characteristic of a teacher's professional competence that ensures pedagogical mastery and readiness for innovation. Trends of changes in the educational environment are reflected through models, criteria, approaches.

Keywords: quality of education, teacher, university, pedagogical mastery, pedagogical abilities, scientific activity.

Постановка проблеми. У дослідженні якості вищої освіти, яка змінює мету навчання, задачі та її форми, професійна майстерність викладача постає багатоаспектною. Високий рівень знань, володіння методикою викладання у реаліях сьогодення, повністю не можуть характеризувати актуальний рівень професіоналізму педагога. Окрім знань від викладача вимагається використання здатності до творчості й саморозвитку, креативність мислення, генерування нових ідей, бути обізнаним в цифрових сервісах та інформаційно-комунікативних технологіях так як змінилось ресурсно-орієнтоване середовище. Зокрема творчий потенціал викладача залежить від ступеня сформованості його професійного мислення, яке впливає на інноваційну діяльність. Як результат – бути фахівцем. Зазначається, що педагогічна майстерність викладача це – явище соціально-педагогічне. Виходячи з цього, досліджувана проблема є актуальною і розглядається в сукупності вимог соціуму до якості вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної майстерності викладача вищої школи в умовах діджиталізації освітнього процесу досліджується О.Кін (2024); педагогічна майстерність викладача в умовах змішаного навчання – М.Якімовою, О.Кім, Т.Собченко (2023); формуванню й розвитку педагогічної майстерності присвячені наукові дослідження С. Бобровицької (2021), С. Вітвицької (2017); професійній компетентності – О. Біляковської, Л.Антонюк (2022). Дана проблематика досліджується автором Т. Полухтович (2022) – творча індивідуальність викладача (DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-40), дослідження якісної характеристики діяльності викладачів (https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-2-46).

Мета: розкрити траєкторію професійного розвитку викладача, що дозволяє удосконалити власну педагогічну майстерність, відповідаючи на виклики суспільства щодо якості вищої освіти.

Для досягнення мети нами поставлено наступні завдання:

1. Опрацювати літературні джерела, наукові праці вчених, у яких науково обґрунтовується ефективність педагогічної майстерності викладача ЗВО для сталого інноваційного розвитку суспільства.
2. Проаналізувати понятійно-термінологічне забезпечення системи формування й розвитку педагогічної майстерності викладача.
3. Розглянути виклики у сфері вищої освіти в умовах трансформацій.
4. Дати оцінку результативності діяльності університету у внутрішньому і зовнішньому забезпеченні якості навчання й загальнокультурного розвитку здобувачів.

ISSN 3041-1572 Online

Виклад основного матеріалу. В українському педагогічному словнику педагогічна майстерність розуміється як: "характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Критеріями педагогічної майстерності педагога виступають такі ознаки його діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність). Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами є гуманістична позиція педагога і професійно значимі особистісні риси і якості" [2, С. 251]. З огляду педагогічної майстерності як характеристики фахівця, високо оцінюється його професіоналізм. Зокрема, викладачу необхідно досконало володіти знаннями в області своєї діяльності, постійно розвиватися, вдосконалюватися, вивчати актуальну інформацію. По-друге, володіти педагогічною технікою. Під педагогічною технікою мається на увазі сукупність способів, умінь, прийомів навчально-виховної роботи, які використовуються для досягнення мети діяльності [7, С.53]. Науковці відносять педагогічні здібності, вміння керувати іншими і самим собою, вміння співпрацювати і налагоджувати контакт. По-третє, викладач повинен вміти привернути до себе увагу, викликати повагу. Складовою педагогічної майстерності фахівця є гуманістична характеристика [7, С.28]. Сюди входять особистісні якості, як: відповідальність, усвідомлення власних цілей і цілей суспільства зокрема, оцінка роботи (що вдалося досягти в освітньому процесі). Відзначимо зв'язок педагогічної майстерності викладача з використанням ним сучасних цифрових технологій. У цьому ракурсі майстерність є оцінкою оволодіння ними і виступає основним показовим критерієм у реаліях сьогодення. Педагогічна майстерність визначає самого педагога як особистість, відображає його професіоналізм і громадянську позицію [7, С.29]. Педагогічна майстерність є фундаментом і культури викладання.

У закладах вищої освіти викладач поєднує не тільки ведення педагогічної, а й наукової діяльності, яку науковці поділяють на 5 складових компонентів. Першим виступає проектування. Розглядається здатність викладача чітко визначати цілі, методику і шляхи досягнення поставлених цілей. Другим компонентом є гностичний. Даний компонент включає отримання знань з педагогічної системи, про закони її функціонування й механізми. Організаційний компонент визначає можливості викладача реалізувати поставлені перед ним завдання для досягнення цілей. У ролі четвертого – виступає комунікативний компонент, який включає всі дії, спрямовані на взаємодію учасників освітнього процесу для досягнення необхідного рівня взаємин. Останнім компонентом є конструктивний. Він містить структуру діяльності викладача, спрямовану на побудову, вибір різних форм і методик проведення занять [7, С.18].

Перераховані види майстерності – організаторська; майстерність переконання; майстерність передачі знань і формування досвіду діяльності; майстерність володіння педагогічною технікою, – тісно взаємодіють у реальній діяльності викладача, доповнюють один одного і дають результат, який дозволяє йому бути справжнім професіоналом. Творча індивідуальність викладача – це вища характеристика діяльності[7, С.16].

Науковці вважають, що вміння і навички викладача визначають якісний рівень майстерності. Виокремимо поділ педагогічної майстерності на три основні аспекти [7,С.31]. Першим аспектом є особисті якості педагога, які несуть в собі професійну значущість і виділяють його як особистість. В якості другого аспекту виступають здібності, які допомагають бути професіоналом у педагогічної діяльності. І третім аспектом є професійна і громадянська спрямованість. Вказані аспекти узагальнено складають модель особистісної поведінки викладача.

У результаті перетворень у вищій освіті змінилися вимоги до особистості викладача і його професійного рівня. Він має володіти професійними, культурними компетентностями, новими теоріями і технологіями не тільки у своїй предметній області, а й в педагогічній та інноваційній; бути здатним до постійного динамічного професійного саморозвитку. У соціолого-педагогічному словнику дається таке визначення компетентності: "Психо-соціальна якість, котра означає силу й упевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та корисності" [6,С.114]. Поняття «компетентність» охоплює знання, уміння, навички, професійні цінності тощо. Інші науковці вказують на якість чи сукупність якостей фахівця. Дослідники цього питання відносять також управління собою, управління інноваціями та змінами. Ми погоджуємося з трактуванням професора Л. Дибкової компетентності як: "здатності ефективно використовувати набуті знання, вміння і навички; уміння вирішити ту чи іншу проблему, здійснювати активний пошук нового досвіду; наявність умінь і навичок самостійності та планування; організації власної діяльності; креативність, здатність до саморозвитку, самоаналізу, саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю" [1, С.252]. Викладач має володіти, на думку багатьох дослідників, такими видами компетенції, як: методична, комунікативна, організаційна, рефлексивно-дослідницька, психологічна. Усі вони в комплексі формують професійну компетентність як функцію освіти.

Однією з провідних якостей викладача є здатність до постійного саморозвитку й самоосвіти. У сьогоднішніх умовах це – проходження онлайн-курсів на спеціалізованих освітніх платформах, участь у вебінарах, тренінгах, науково-практичних конференціях, залучення до професійних спільнот і мереж.

ISSN 3041-1572 Online

Стосовно процесу викладання дисциплін у ЗВО, під компетенцією пропонуємо розуміти сукупність теоретичних знань, необхідних для здійснення власної професійної діяльності, а під терміном компетентність – здатність практично використовувати отримані знання в ході реалізації освітнього процесу. Поняття «професійної компетенції» викладача розглядається в реаліях сьогодення з точки зору гуманістичного підходу, через формування і розвиток особистості студента. Компетенція – це і вроджені або набуті якості, необхідних для професії викладача: вміння працювати з аудиторією, терпіння, емпатія тощо.

Український науковець В. Синенко розглядає поняття «професійна підготовка» й «професійна компетентність» педагога. Перше поняття розкриває процес оволодіння необхідними знаннями й навичками, а друге – результат цього процесу, якісну характеристику. Дослідник визначає такі критерії професіоналізму, як: глибокі професійні знання й теоретичні вміння, комплекс практичних умінь і навичок, застосованих на практиці. За В. Синенко, набуття професійної компетентності означає, що професійне знання формується водночас на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. Це потребує професійного мислення, здатності аналізувати, синтезувати здобуті знання для досягнення навчальної мети [8, С.176]. Результати аналізу наукових джерел свідчать, що питанню професійності викладача, що розглядається у дихотомії з педагогічною майстерністю, приділяється особлива увага. Так, О. Біляковська виокремлює в структурі професійної компетентності такі її елементами, як: когнітивно-технологічний, методичний, комунікативно-ситуативний, психолого- педагогічний та інші. Розглянемо їх. Когнітивно-технологічна компетентність з фахового предмета охоплює глибокі знання, кваліфікацію і досвід практичної діяльності у галузі предмета; оволодіння сучасним інструментарієм вивчення особистості; використання прийомів педагогічного менеджменту; уміння організовувати суб’єкт-суб’єктний навчальний процес. Погоджуємося з науковцем, що методична компетентність включає нові підходи до навчально-виховного процесу в сучасних особистісно-розвивальних, креативних технологіях, володіння різноманітними методами, прийомами і формами організації навчання [8, С.177]. Учена виокремлює комунікативно-ситуативну компетентність як взаємодію між учасниками освітнього процесу, врахування індивідуальних особливостей студентів; толерантність у стосунках. О. Біляковська називає психолого-педагогічну компетентність, яка забезпечує діагностику; вміння здійснювати індивідуальну роботу; вибудовувати взаємовідносини з колегами, студентами. Інформаційно-технологічна компетентність включає вміння і навички роботи з інформаційними технологіями; використання інформації; тестові завдання; організацію навчального процесу на основі цифровізації [8, С.178].

Розглядаючи модель розвитку особистісно-професійної компетентності викладача на основі особистісно- орієнтованого підходу, зазначимо чотири взаємопов'язані компоненти, як: 1) цільовий, що включає мету, завдання, принципи; 2) змістовно-організаційний, який передбачає реалізацію в освітньому процесі ЗВО виділеного комплексу педагогічних умов; 3) діагностичний, що складається з процедур визначення результатів, вимірювання показників розвитку особистісно-професійної компетентності; 4) рефлексивно-прогностичний – внесення коректив у зміст і організацію процесу розвитку особистісно-професійної компетентності викладача. Особливе місце в даній моделі займає комплекс педагогічних умов розвитку особистісно- професійної компетентності. До них відносяться:

– застосування викладачем інтерактивних форм навчання: бесід; дискусій; проблемних лекцій; тренінгів; круглих столів, мозкових штурмів;

– організація викладачем груп вільного спілкування з метою сприяння самостійній педагогічній творчості учасників освітнього процесу, підтримка їх особистісного зростання й професіоналізму в цілому;

Педагогічна майстерність викладача реалізується, на переконання більшості вчених-педагогів, у рішенні основних задач вищої школи, як: розвиток особистості студента і вдосконалення навчального процесу, причому значною його частиною є педагогічне спілкування зі студентами.

У Луцькому національному технічному університеті розвитку професійної майстерності викладача приділяється особлива увага через реалізацію комплексу заходів з розробки й впровадження інноваційних освітніх моделей, авторських робочих програм, педагогічних технологій у навчальний процес; методичного забезпечення; удосконалення професійної компетентності шляхом підвищення кваліфікації; участі в міжнародній мобільності; у конференціях різного рівня; стимулюванню інноваційного стилю мислення.

Важливим елементом у формуванні педагогічної майстерності викладача є оперативне оновлення змісту дисципліни за рахунок новітніх наукових досягнень. Розробляючи робочу програму, викладач демонструє професійні здібності й креативне мислення у виборі тем для поглибленого вивчення актуальних питань дисципліни, яку викладає. Окрім авторської програми розробляє й методичне забезпечення, дотримуючись принципів модульного підходу.

У процесі взаємодії викладача і студента пояснимо значення педагогічних здібностей, які пронизують усі сторони діяльності фахівця. В українському педагогічному словнику читаємо: "сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення. Педагогічні здібності передбачають відповідну спрямованість особи; ділові якості; риси характеру. Важливими складовими є

ISSN 3041-1572 Online

соціальна орієнтація – вміння розібратися у складних міжособистісних стосунках членів навчальної групи, визначити місце і роль кожного студента в діловій і соціально-психологічній структурах; особистий приклад педагога..." 25, С.253]. Здібності як індивідуальні особливості особистості, є суб'єктивними умовами успішного виконання нею певного виду діяльності. Під педагогічними здібностями дослідники розуміють сукупність індивідуально-психологічних особливостей викладача, що відповідають вимогам педагогічної діяльності і визначають успіх в оволодінні цією діяльністю. Актуальність питання полягає у зростанні обсягу і характеру знань у глобальному просторі. Педагогічні здібності виявляються не тільки в процесі оволодіння знаннями, а й в розвитку умінь і навичок, необхідних для якісного успішного виконання професійної діяльності. Українські дослідники називають: вміння переносити знання на педагогічну ситуацію, що склалася; вміння знаходити нове рішення; вміння створювати нові елементи педагогічних знань, ідей, конструювати нові прийоми для вирішення педагогічної ситуації.

Педагогічні здібності роблять успішною педагогічну майстерність фахівця. Так, педагогічна уява допомагає викладачеві реалізувати всебічне навчання. Педагогічний такт – формує правильну комунікацію з учасниками освітнього процесу. Доведемо відмінність педагогічних здібностей від педагогічних умінь. Як було зазначено вище, педагогічні здібності є особливості особистості, а педагогічні вміння – це окремі акти педагогічної діяльності, які здійснюються викладачем на високому рівні. Педагогічні здібності передбачають високий рівень розвитку загальних здібностей і включення спеціальних здібностей у сферу діяльності викладача; розкриваються через певні дії, вміння. При цьому є вміння, що включаються у зміст декількох здібностей. Наприклад, входять у дидактичну здатність вміння організовувати самостійну роботу студентів, що є, по суті, вміння організувати роботу інших. Отже, в основі певних педагогічних дій (умінь), може бути кілька здібностей.

Дослідження процесу розвитку педагогічної майстерності викладачів технічного університету здійснювалося з ракурсу кількох загальнонаукових підходів, як: особистісно-діяльнісного, соціального. Особистісно-діяльнісний підхід, який охоплює своїм змістом не тільки сферу аналізу, але й сферу організації вирішення досліджуваної педагогічної проблеми. Затребуваність такого багатостороннього підходу обґрунтовується складністю розглянутого педагогічного явища (педагогічної майстерності), що трансформує в собі єдність теоретичного і практичного, об'єктивного і суб’єктивного, характеристики особистості і діяльності викладача, їх відповідність соціальним вимогам. Особистісний підхід детермінований тим, що носієм педагогічної майстерності є особистість викладача. Викладач, будучи об’єктом науково-

педагогічної діяльності, реалізує професійні функції з використанням своїх індивідуально-психологічних особливостей, індивідуальних особистісних якостей. Характерні для викладача індивідуально-психологічні особливості, утворюють внутрішню основу педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність викладача завжди індивідуальна, самобутня. Особистісний підхід стосовно процесу розвитку технічно-педагогічної майстерності викладачів передбачає, що в центрі цього процесу постає особистість викладача з його мотивами, цілями, індивідуальними особливостями, творчою самореалізацією.

Діяльнісний підхід є успішним за умови «відпрацювання» всіх внутрішніх структурних ланок педагогічної майстерності: цілі – мотиву – операцій – способу – результату. За діяльнісного підходу може бути побудована наукова технологія формування й розвитку індивідуальної педагогічної майстерності, оскільки цей процес пов'язаний з формуванням навичок і вмінь, що є елементами діяльності. Особливості розвитку педагогічного майстерності як сукупності педагогічній теорії і практики можуть бути достовірно досліджені з позиції наукового поділу діяльності на практичну і теоретичну, виділення у будь-якій діяльності зовнішніх і внутрішніх компонентів. Такий підхід є важливий з позиції організації навчального процесу, який закладає основи формування готовності до професійної діяльності [3, С.95].

Соціальний підхід до розуміння об'єктивно зумовлений уявленням про складові педагогічної майстерності, що мають певну мінливість і залежать від ідеології та культури соціуму, впливу соціального середовища; зміни освітніх моделей. Соціальний підхід розглядає педагогічну майстерність викладача як якісну характеристику не тільки його педагогічної діяльності, а й професіоналізму, кваліфікації зокрема. Соціальні вимоги суспільства до професіоналізму й педагогічної майстерності викладача у реаліях сьогодення нормативно закладаються через державні вимоги до рівня професійної підготовки випускників університетів. Проведений аналіз літературних джерел, бесіди з науково-педагогічними працівниками Луцького національного технічного університету, цілеспрямоване спостереження за педагогічною діяльністю викладачів технічного університету, – дозволило визначити педагогічну майстерність викладача вищої школи як інтегративну характеристику його професійно-педагогічної підготовленості, уміння в здійсненні навчальної діяльності, внутрішньо зумовленою особистісними якостями (педагогічними здібностями, професійною спрямованістю, професійними рисами характеру) і ззовні виявляються у глибоких і міцних знаннях своєї дисципліни, творчому, педагогічно доцільному й продуктивному використанню педагогічних прийомів, індивідуальному стилі вирішення педагогічних завдань. Смислова інтерпретація педагогічної майстерності викладача

охоплює три значення: це і освіта (рівень професійно-педагогічної підготовленості), і якісна характеристика педагогічної діяльності (рівень педагогічного уміння й результативності у її здійсненні), і соціально- педагогічне явище (як соціальні вимоги до особистості, до рівня професіоналізму та якості педагогічної діяльності викладачів).

До сутнісних ознак педагогічного майстерності викладачів закладів вищої освіти науковці відносять: об'єктивну соціально-педагогічну зумовленість змісту педагогічної майстерності; детермінованість технічно-педагогічної майстерності іншими особистісними якостями викладача (педагогічними здібностями, професійно-педагогічною спрямованістю, педагогічним мисленням та інше); єдність теоретичних і практичних компонентів у структурі педагогічного майстерності; зовнішні прояви педагогічної майстерності у глибоких і міцних предметних знаннях, використанні педагогічно доцільних і продуктивних педагогічних прийомів, індивідуальному стилі рішення викладачем педагогічних завдань; компенсаційний характер педагогічних здібностей і умінь в особистісній сфері педагогічної майстерності; спрямованість педагогічної діяльності викладачів на якісне рішення педагогічних завдань [10].

У результаті системно-структурною аналізу педагогічної майстерності встановлено, що центральне місце у ній займають професійно-педагогічні знання і педагогічна техніка. Професійно-педагогічні знання включають спеціальні знання предмета (предметні знання), знання методики викладання і психолого-педагогічні знання. Важливою характеристикою професійно-педагогічних знань, є різна ступінь "включення" у педагогічні вміння й навички. Ці знання поділяються на дві групи: безпосередньо і опосередковано входять до структури складних педагогічних умінь. До першої групи відносяться конструктивно-технічні або нормативні знання, до другої – науково-теоретичні (методологічного плану). Професійно-педагогічні знання, які безпосередньо входять до структури педагогічних умінь і навичок, включають кілька видів конструкторсько-технічних або нормативних знань, як: спеціальні (зміст дисципліни, що буде викладатися) [5], психолого-педагогічні, власне нормативні (знання, викладені в керівних документах: методичні вказівки та інше), знання соціально- гуманітарних наук. За Н. В. Кузьміною, педагогічні знання включають знання предмету педагогіки, знання цілей педагогіки, знання змісту освіти і виховання, знання засобів педагогічної комунікації, знання організації педагогічного дослідження [5].

Виокремлення професійно-педагогічних знань, які безпосередньо входять до структури педагогічних умінь і навичок, їх систематизація дозволили визначити той обсяг і зміст знань, які є обов'язковими для успішного виконання викладачами педагогічних функцій, і пріоритетними при формуванні у

викладачів основ педагогічної майстерності. Поняттям, що об'єднує професійно-педагогічні знання викладача і його педагогічні вміння й навички, у дослідженні представлена педагогічна техніка. На основі проведеного аналізу різних поглядів учених на це питання під педагогічною технікою розуміється "форма організації поведінки педагога, система відпрацьованих професійних прийомів, що забезпечують його здатність використовувати свій психофізичний апарат як інструмент виховного впливу. Це — синтез духовної культури викладача-вихователя та педагогічно доцільної зовнішньої виразності" [4, С.91]. На основі системно-структурного аналізу класифіковані й педагогічні завдання на стратегічні і ситуативні. Педагогічна майстерність у професійній діяльності викладача проявляється в тому, як він вміє співвідносити вирішення стратегічних і ситуативних завдань, підпорядковувати останні першим. Про педагогічну техніку можна говорити як про сукупність прийомів, використовуваних викладачем у педагогічній діяльності, а в практичному плані – як про сукупність умінь і навичок користуватись цими прийомами. Виходячи з вищесказаного, зміст педагогічної техніки визначено на основі умовно виділених етапів педагогічної діяльності:

1.Техніка підготовки викладача до вирішення педагогічних завдань, майбутнього взаємодії зі студентами (техніка підготовки викладача до навчальних занять, техніка підготовки до виховних заходів).

2.Техніка безпосередньої взаємодії викладача зі студентами з проведення різних видів навчальних занять і виховних заходів: техніка управління власною поведінкою (техніки мовлення; мімічна й пантомімічна; саморегуляції психічного стану) і техніка організації взаємодії зі студентами та студентськими групами (техніка навчання, техніка виховання, техніка розвитку інтелектуальних і фізичних якостей, техніка психологічної підготовки, техніка педагогічного спілкування).

3.Техніка аналізу результатів рішення педагогічних завдань, педагогічної взаємодії (техніка оформлення аналітичних документів, техніка аналізу підсумків взаємодії на навчальних заняттях, виховних заходах) [4, С.93].

У дослідженні за результатами вивчення психолого-педагогічної літератури, цілеспрямованих спостережень, за науково-педагогічною діяльністю викладачів обґрунтовується положення, що структурним осередком педагогічної діяльності, майстерності і техніки викладача виступає педагогічний прийом – спосіб виконання дії за допомогою певних операцій або сама дія. Виділено класифікацію педагогічних прийомів викладача.

1.Прийоми управління викладачем своєю поведінкою (самоврядування): а) емоційно-вольової виразності, мовні, мімічні, пантомімічні; б)психорегулюючі.

2.Прийоми організації безпосередньої педагогічної взаємодії зі студентами та їх групами (операційно-діяльнісні): навчання, виховання, розвиток, психологічної підготовки, педагогічного спілкування.

ISSN 3041-1572 Online

3.Загальнопедагогічні прийоми (прийоми, використовувані викладачами у педагогічній діяльності. У них в якості компонентів можуть входити як прийоми самоврядування викладача, так і операційно-діяльнісні.

Дослідження науковців з вивчення внутрішнього механізму педагогічної діяльності учасників освітнього процесу показали, що в основі закладений механізм педагогічного інструментарію викладача, який представляє собою складний процес вибору і застосування дієвих педагогічних прийомів. Основними факторами, що визначають вибір викладачами прийомів на навчальних заняттях є планові педагогічні задачі; зміст навчальної дисципліни, методи і форми проведення занять; склад і навчальні можливості студентів, їхня мотивація; можливості викладача (наявність необхідної навчально-матеріальної бази, досвіду проведення занять); мета і завдання, висунуті викладачем на навчальному занятті (дидактичні, виховні, комунікативні та інші); особисті принципи взаємодії та впливу викладача на учасників освітнього процесу.

Розглядаючи педагогічну майстерність, зазначено роль педагогічних навичок і умінь, необхідних викладачеві для успішної педагогічної діяльності. Враховується їхня особливість – практична реалізація на рівні прийомів.

У процесі теоретичного аналізу проблеми досліджувалися якості особистості, які визначають внутрішній потенціал у розвитку педагогічної майстерності викладачів і є провідними у впливі на нього. Найважливішими якостями особистості, які виступають передумовою успішного оволодіння педагогічною майстерністю обґрунтовано педагогічні здібності і професійно-педагогічну спрямованість. Якщо рівень педагогічних здібностей дає відповідь на питання: чи може викладач стати великим майстром, то спрямованість вносить ясність в іншому плані: чи хоче він ним бути? Сукупність форм, в яких проявляється спрямованість (бажання, інтереси, схильності, ідеали, світогляд і переконання) характеризують внутрішню мотивацію викладача, його прагнення стати майстром педагогічної праці. Перелік особистісних якостей (властивостей, утворень) складають потенціал педагогічної майстерності. Назвемо педагогічні якості. Це – педагогічне мислення, педагогічна спостережливість, педагогічний такт, вимогливість, відповідальність, широкий кругозір, ерудиція та інше.

Розглядається компенсаційний характер педагогічної майстерності. Компенсація (на рівні педагогічних умінь) означає наявність у викладачів таких високорозвинених умінь, які компенсують недостатній, слабкий розвиток будь-яких інших умінь. Механізм компенсації спостерігається на рівні педагогічних здібностей, а також особистісних якостей. Успішність виконання педагогічної діяльності залежить не від однієї, а від поєднання різних здібностей. Таке поєднання дає високий результат і може забезпечу-

ватись різними способами. Наявність механізму компенсації між особистісними якостями та їх компонентами говорить про суто індивідуальний, неповторний характер педагогічної майстерності викладача.

Висновки. У процесі аналізу педагогічної літератури, наукових праць вчених з дослідження професійної майстерності викладача, – теоретично обґрунтовано шляхи її підвищення, що суттєво впливає на якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства. Незважаючи на проблеми і виклики, що долають усі учасники освітнього процесу, професійність на шляху вдосконалення й забезпечення системи якості є пріоритетом і потребує подальшого вивчення.

Література:

1.*Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка/[редактори-упорядники М.Пантюк та ін.] Дрогобич. Видавничий Дім «Гельветика», 2021. Вип.35. Т.4. 316 с.

2.Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. Вид.:«Либідь». 374с.

3.Криштанович М. Методологічні підходи до формування професійно- педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти. Обрії. 2018. № 2. С. 94-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obrii_2018_2_25 (дата звернення: 21.03.2026).

4. *Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи*: підручник / О. М. Отич. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.

5. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.

6.Соціолого-педагогічний словник /За ред.. В.В. Радула. К.: «ЕксОб». 2004. 304 с.

7.Теслюк В.М. Формування педагогічної майстерності майбутнього викладача: теоретико-методичний аспект: монографія. К.: Вид.:Ліра. 2018. 280 с.

8..Ціпан Т.С. Професійна компетентність сучасного вчителя. Інноватика у вихованні, 2016.Вип.3. С.174-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2016_3_22 (дата звернення: 29.03.2026).

References:

1.*Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* (2021). Mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka [*Current issues of the humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*] (M. Pantiuk et al., Eds.). Issue 35, Vol. 4. Drohobych: Vydavnychyi Dim «Helvetyka» [in Ukrainian].

2.Honcharenko S.U. (n.d.). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Vydavnytstvo «Lybid» [in Ukrainian].

3.Kryshtanovych M. (2018). Metodolohichni pidkhody do formuvannia profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti vykladacha zakladu vyshchoi osvity [Methodological approaches to the formation of professional and pedagogical competence of a higher education teacher]. Zhurnal «Obrii» [Journal “Obrii”]. No 2. Pp. 94–98. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/obrii_2018_2_25 [in Ukrainian].

4.Otych O.M. (2014). Osnovy pedahohichnoi maisternosti vykladacha profesiinoi shkoly [*Fundamentals of pedagogical mastery of a vocational school teacher*]. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].

5.Profesiina pedahohichna osvita: stanovlennia i rozvytok pedahohichnoho znannia (2014). [Professional pedagogical education: formation and development of pedagogical knowledge]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].

6. Sotsioloho-pedahohichnyi slovnyk (2004). [Sociological and pedagogical dictionary] (V.V. Radul, Ed.). Kyiv: «EksOb» [in Ukrainian].

7.Tesliuk V.M. (2018). Formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnoho vykladacha: teoretyko-metodychnyi aspekt [Formation of pedagogical mastery of a future teacher: theoretical and methodological aspect]. Kyiv: Vydavnytstvo «Lira-K» [in Ukrainian].

8.Tsipan T.S. (2016). Profesiina kompetentnist suchasnoho vchytelia [Professional competence of a modern teacher]. Zhurnal «Innovatyka u vykhovanni» [Journal "Innovatics in Education"]. Issue 3. Pp. 174–181. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2016_3_22 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 06.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.04.2026